

Land of the Free

A szabadság földje

"Magától érthetődőnek tartjuk azokat az igazságokat, hogy minden ember egyenlőként teremtett; az embert teremtője olyan elidegeníthetetlen jogokkal ruházta fel, amelyekről le nem mondhat, s ezek közé a jogok közé tartozik a jog az élethez és a szabadsághoz, valamint a jog a boldogságra való törekvésre." - hangzik a Függetlenségi Nyilatkozat unalomig ismételt, s ily módon már-már közhellyé lett mondata. Az amerikai ember számára ez az egyik legfontosabb memoriter, melyet mindenkinek illik, sőt kell ismernie. Már kisiskolás korban tanítják, fontos "kelléke" a megemlékezéseknek, ünnepélyeknek - amolyan amerikai Nemzeti dal.

Jelentősége vitathatatlan mind a jelenkori demokrácia kialakulásában, mind az amerikai nép nemzetiségi formálásában. A későbbi korok amerikai átlagembere számára természetessé lett a benne foglalt eszmék - az egyetemes emberi jogok - helyessége, majd' szentsége - a keresztényekkel szemben. Viszont amikor a fehér ember szembetalálkozott a "barbár rézbőrűvel", és annak jelenléte kényelmetlenné vált számára, ezen magasztos elveket ideiglenesen "kikapcsolta", és szellemükkel ellentétesen cselekedett. A jelenkori amerikai történészek az indiánokkal való elbánást a fehér ember megjelenésével járó "természetes folyamatként" értelmezik. E különleges "amnéziában" szenved az amúgy az emberi szabadságjogokra oly kényes, és a történelmi igazságtétel fontosságát hangoztató amerikaiak nagy többsége is, és az indiánkérdés megoldását legfeljebb a "dicsőséges amerikai történelem egy sajnálatos szégyenfoltjának" tartja.

"A hős és a barbár..."

Az "indián kérdés" alapjául az indián és a fehér ember társadalmi berendezkedése közti különbségek szolgáltak. Az indiánok rokonsági kapcsolatokra épülő közösségét legyőzve teret hódított a magántulajdonon alapuló társadalmi rend. A magántulajdon fogalma szinte ismeretlen volt az indián számára, érthetetlennek és elfogadhatatlannak találta azt, hogy az isteni adománynak tartott föld, melyet hite szerint nem birtokolhatott senki, adás-vétel tárgyává váljék. Tökéletes harmóniában élt a Nagy Szellem ajándékával, a természettel. Szeretve tisztelte a növényeket s az állatokat. Tudta, hogy ővelük Teremtője megadta nekik az élet megannyi kellékét. Életében legfontosabb szerepet mégis a bölény játszotta...

Ha Homérosz járhatott volna Amerikában, valószínűleg ugyanolyannak látta volna az indiánok bölényekhez fűződő viszonyát mint az egyiptomi emberek és a Nílus kapcsolatát. Szinte az összes porcikáját hasznosították: húsát, zsíráját megették, csontjaiból nyílhegyet készítettek, bőréből ruhát varrtak, és vele borították sátraikat, inait íjukon feszítették ki, ürülékével tüzeltek, az ehetetlen belső részeket rituális célokra - jóslás, könyörgés az istenekhez és beavatás - hasznosították. A bölényeket csak késő ősszel vadászták. A vadászat technikája a fehér ember megjelenésével gyökeresen megváltozott. Amíg nem találkoztak a "sápadt arcúval", addig nem ismerték a lovat, a bölényeket hangoskodással, kiáltozással egy szakadék felé terelték. A hatalmas csorda - ha az első állatok fel is fedezték a veszélyt - nem tudott megállni a szakadék szélénél és lezuhant. Az így csapdába esett állatokat a hágcsókon leereszkedő indiánok könnyűszerrel leölték.

Amikor a fehér ember megjelent a prérin, magával hozta az Óvilágból lovait. Ezek egy része elkóborolt, később elvadult, vagy az indiánok lopták el. Az elvadult lovakat - a mustangokat - az indiánok betörték és haszonállatként tartották. Így már nagyobb eséllyel vehették fel a harcot a bölényekkel szemben. A lovakat úgy idomították, hogy ne rettenjenek meg a hatalmas állatoktól és ha a lovas nem is fogja kantárjukat, változatlanul egyenesen vágtazzanak. Az elejtett állatok húsának egy részét azonnal megették, a fennmaradó részt megszáritották, liszté őrölték, majd összekeverve zsírral, velővel, gyümölcsökkel nyersbőrből készült tömlőben tartósították.

Rendkívül modern ésszerű vadgazdálkodást folytattak. Felismerve hosszú távú érdekeiket csak mértékkel vadásztak és a párzási időszakot követően nem bántották az állatokat, segítve az új generáció felcseperedését. Így - az íratlan szabályokat követve - évszázadokon keresztül sikerült megőrizniük a természetes egyensúlyt, képesek voltak a bölény-populáció méretét egy stabil értéken tartani. Ez valószínűleg így folytatódott volna sokáig, de megjelent a vidéken a fehér ember. Az új jövevény csak a hirtelen meggazdagodás lehetőségét, a vadászat izgalmát látta az állatokban. Egyre több és több bölényvadász érkezett kielégítendő a keleti part keresletét. Esztelen gyilkolás kezdődött, (feljegyezték, hogy Buffalo Bill "fénykorában" tizenhét hónap alatt pontosan 4.280 példányt mészárolt le, ez a mai állomány egytizede). A hatalmas mértékű meggondolatlan vadászat hatására hirtelen lecsökkent a bölények száma. Az indiánok megismerték az éhezést, főleg télen, hiszen csak a bölényhúst tudták sózással és szárítással tartósítani. Abszurd módon indiánok ezrei haltak éhen, közvetten áldozatul esve a fehér ember meggondolatlanságának. Míg a XVIII-XIX. század fordulóján mintegy 50-60 millió bölény legelt a prérin, addig az 1920-as évekre számuk 20.000 alá csökkent. Ez 99,9 %-os kipusztulást jelent. Mára az intenzív védelemnek köszönhetően 40.000 példány él Észak-Amerikában. Az amerikai bölény még mindig rajta van a Világ Vadvédelmi Alap (World Wildlife Found - WWF) "Közvetlen kihalási veszélyben lévő állatok" listáján.

Míg a társadalmilag fejlett, emberséges, megfelelő értékítélettel rendelkező fehér ember az indiánokat vad, barbár rézbőrűeknek tartotta, és szülőföldjükről való elűzésüknek, kiirtásuknak jogosságát - kevés kivételtől eltekintve - nem kérdőjelezte meg, saját elődei kultúráját "szemétre dobta". A pionír telepesek nagyrészt iskolázatlanok voltak, egy-egy település alapításakor nem tartották fontosnak az iskola-építést, így gyermekeik is műveletlenek lettek. Az így felnövekvő generációk életéből teljesen kimaradtak a tanulmányok, nem csoda hát, hogy kifejezetten lenézték a kultúrát, haszontalan dolognak tartották. Tarhathták is, hiszen nem segített a földművelésben, nem gondozta az állatokat. Eluralkodott a "Gazdagodj meg gyorsan" életfilozófiája, a műveltség gyenge, nőies tulajdonság volt a szemükben.

Új nemzet volt kialakulóban, amely saját hősoket, sőt mitológiát - "Vadnyugat-kultuszt" - kreált magának. Az indiánok otthonukért, vadászterületükért, szabadságukért: pusztá létükért vívott harcát jogtalannak tartotta, de saját "hősei" hazafiságát, bátorságát, erkölcsösségét sohasem vonta kétségbe. Pedig nagyrészüik jellemében igenis fellelhetők "kifogásolható" elemek. A dicsőített férfiak jó esetben gyáva, tehetetlen szélhámosok voltak, akik "kalandjaikat" haszonszerzésből vagy a nagyobb megbecsülés megszerzéséért találták ki. Viszont a mondai alakok közt voltak rablók, kegyetlen gyilkosok is...

A Vadnyugat egyik leghíresebb és legigazabbnak tartott hőse William Cody, ismertebb nevén Buffalo Bill volt. Már fiatal korában kitűnt ragyogó lövő és lovagló tehetségével. A polgárháborúban az Unió hadseregében szolgált és tagja volt Sherman tábornok csapatának is, amely fegyveresen kényszerítette ki az indiánokból a földátruházásról szóló szerződéseket. Az ilyen portyák után indított "büntető akciókból" rengeteg skalppal tért haza. Ezzel alapozta meg hírnevét. Később - felismerve a hatalmas lehetőséget - elszerződik bölényvadásznak egy vasúttársasághoz. Ekkor kapta Buffalo Bill nevet. Élete akkor vesz fordulatot, amikor felkeresi egy Ned Buntline nevű író, aki regényt szeretne írni a "Nagy Hős" kalandjairól. Tizenhét év alkotómunkája eredményeként 410(!) regény születik. Bill megkedveli a népszerűséget, részeges cowboyokból és rezervátumokba szorított, elkeseredett indiánokból cirkuszt szervez. Buffalo Bill, élvezve, "nagyszerű hőstettei" méltó jutalmát, tisztos kort megérve 1910-ben hunyt el.

"Természetes folyamat..."

Az első angol telepesek lelkiismeret furdalás nélkül foglaltak el a földeket, fegyveresen kényszerítve szülőföldjük elhagyására az őslakosokat. Az önkényes földfoglalások jogosságát elferdített bibliai idézetekkel és vallási alapelvekkel igazolták. Ily módon a XVIII. század végére New England és Virginia keleti részéről eltűntek az egykori lakók. A gyors gazdasági növekedés és a népesség gyarapodása újabb földterületek birtokbavételét tette szükségessé. A fehérek figyelme a dél-keleti területekre terelődött, amely mindeddig hozzáférhetetlen voltak a telepesek számára.

Az őslakosság földjének megszerzésére és hasznosítására többféle elképzelés látott napvilágot. Az egyik legemberségesebb javaslat Thomas Jeffersoné volt, aki azt akarta elérni, hogy az indiánok áttérjenek a modern állattenyésztésre és földművelésre, így - mint mondta - "Kisebb földön jobban fognak élni." A tervezett igazi célja a hagyományos indián törzsi társadalom szétbomlasztása és a földhöz való joguk megszüntetése volt. A kormány a indián közösségeket szóban egyenrangú partnernek ismerte el, de csak azokkal a törzsekkel szorgalmazta a szerződéses megegyezést, amelyek elég erősek voltak ahhoz, hogy visszaszorítsák a telepeseket. A jeffersoni javaslatnál radikálisabb megoldást szorgalmazott Andrew Jackson, a déli rabszolgatartó ültetvényesek érdekeit képviselő szenátor, aki a legegyszerűbb és leghatásosabb megoldásnak a gyors és feltétel nélküli kitelepítést tartotta.

Az önkényes földfoglalásokra elegendő jogi alapot biztosított a Marshall főbíró által lefolytatott 1830-as "Cseroki nemzet kontra Georgia állam" per, amely az indián törzseket "függőségben lévő belső nemzetté" nyilvánította. Így az 1830-as évekre az újabb földterületek megszerzésének leggyakoribb módja a nyugati vidékekre való áttelepítés lett. A megkötött szerződések - melyeket az 1802-ben létrehozott U. S. Cavalry, a "kékmundéros" lovasság kényszerített ki a törzsfőkből, valamint ellenőrizte végrehajtásukat - jószerivel csak az indiánok földbirtoklási-jogát ismerték el, pontos vételárat nem határoztak meg és fenntartották az újabb helyőrségek létesítésének lehetőségét is.

A kitelepítéseket irányító katonák nem ismertek könyörületet, az ellenszegülést véresen megtorolták. Az elfogott csoportokat embertelen körülmények között szállították kijelölt lakhelyükre. Ennek tipikus példája az ún. "Könnyek Útja", melynek során 1838-ban Winfield Scott tábornok a legyőzött csirokikat terelte táborokba, majd Oklahomába. Az út során a megpróbáltatásoknak 4500-an estek áldozatul. A sorozatos kitelepítések eredményeként a Mississippitől keletre "lezártnak" tekintették az "indián-kérdést". Ez azt jelentette, hogy a néhány ezer megfáradt és megtört túlélő is az elvándorlást választotta. 1830-ban a 95. hosszúsági fok mentén jelölték ki az "Örökös Indián Határ"-t. Ezt a törvényt gyakorlatilag sohasem tartották be, arany után kutató szerencsevadászok és a megélhetést kereső telepesek rendszeresen beléptek az indián területekre. Az indiánok áttelepítésével az egyik legfontosabb

szabadságjogot tiporták porba, és helyhezkötttséget kényszerítettek az indiánokra. Az indiánok az áttelepítésekkel mintegy 27,1 millió hektár földet vesztek.

De a népesség tovább gyarapodott és a megszerzett területek is túlnépesültek. 1854-ben az indián territóriumból újabb területeket csatoltak az Unióhoz, megalapítva Nebraska és Kansas államokat. Telepések serege indult nyugatra, és csakhamar eljutottak a Csendes-óceánig. A kormány minél zavartalanabb feltételeket kívánt teremteni a telepéseknek és megszületett a rezervátumok létesítésének terve. Az indiánok földjeinek csökkentése szükségsszerűvé vált, hiszen nyugatabbra már nem tudták telepíteni őket az óceán miatt. Négy év alatt 52 rezervátumot létesítettek, az indiánok földjeit pedig elárasztották az önkényes földfoglalók. Az indiánoknak az egykori földjeikért járó megígért összeget Indiánügyi Hivatal vezetői sikkasztották el. A kormány azzal indokolta e lépését, hogy ez az őslakosok megmentésének utolsó esélye.

Az ellenszegülő indiánok leverését és rezervátumokba telepítését a polgárháború után a katonaság mérhetetlen erőszakkal és kegyetlenséggel "oldotta" meg. Jelszavukká vált Sheridan tábornok mára szállóigévé vált mondata: "Csak a halott indián jó indián." A XIX. század végére befejeződött a túlélők rezervátumokba zárása. Míg 1600-ban mintegy egymillió indián élt Észak-Amerikában, 1895-re számuk kétszázezerre csökkent. A rezervátumokban élő indiánok a terület terméketlen volta miatt szinte képtelenek voltak az önálló gazdálkodásra, szövetségi segílyre szorultak. Ez szolgált ürügyül a kormánynak arra, hogy 1871-ben megszüntesse az indiánokkal kötött összes szerződést és bevezesse az állami gyámságot felettük. Ez azt jelentette, - a politikusok értelmezése szerint - hogy az indiánok képtelenek önállóan élni a megváltozott körülmények között, ezért minden fontos dologban a fehérek döntöttek helyettük.

Azoknak a harminc-negyven fős csoportoknak, akik nem nyugodtak bele pusztulásukba, s nem vonultak lehajtott fejjel a rezervátumokba, hanem a hegyekbe menekültek, üldöztetve sok ezer katona által, hitük segített életben maradni. A vallás évezredek óta fontos szerepet töltött be az indián közösségek összetartásában és lelki erejük növelésében. A XIX. században új vallási irányzatok jelentek meg, melyek hívői ellenszegültek a betolakodók elnyomásának. Ezek közül legmeghatározóbbá Wovoka által az 1860-as években megalapított "Szellemtánc" - mozgalom vált. Ötvözte az ősi indián sámánisztikus vallás és a mormon kereszténység elemeit. Különös módon nem vallott harcias elveket, arra oktatta híveit, hogy békésen viszonyuljanak a fehérekhez, mert így egyszer eljő majd az "Isteni Szél" (japánul: kamikaze) és messze fújja őket, a holtak visszatérnek és újra bölények fogják benépesíteni a prérít. Az új vallás csakhamar elterjedt szinte az összes törzs körében, sok-sok lázadást előidézve. 1870-től a szövetségi kormány kegyetlenül üldözte a "szellemtáncosok"-at. Joggal tartottak tőlük,

hiszen egy évtizeddel később a szellemtánc-hívő apacsok addig soha nem látott hősiességgel és elszántsággal lázadtak fel szabadságukért.

Az apacsok igazából sohasem akartak háborúskodni, de a terjeszkedő Mexikó és az Egyesült Államok veszélyeztette földjeiket, s ez rákényszerítette őket a védekezésre. A XVIII. század végére egyre sűrűsödtek az apacs rajtaütések: megtámadták a postakocsikat, a telepések kocsisorait, tanyákat gyújtottak föl, elhajtották a csordákat. Ennek következményeként folyamatosan emelkedett a vérdíj egy-egy apacsért. A XIX. század elején már 250-300 dollárt fizettek egy harcosért. A gyilkosságok "dokumentálása" rendkívül egyszerűen folyt: Az áldozatok skalpját mutatták be a hivatalokban. A közhiedelemmel ellentétben a skalpolás eredetileg nem indián szokás volt. Egy csejen visszaemlékezései: "...Keletről jött testvéreink azt mondták, hogy szülőföldjükön a fehér ember (a spanyolok) sorra rombolja le a falvakat, és a meggyilkolt emberek, nők és gyerekek fejről körbevágják, majd lenyúzzák a bőrt..."

Az apacsok minden elesett testvérüket véresen megtorolták. A katonaság - bár létszámfölényben volt - képtelen volt megtörni az indiánok ellenállását. Így érkezünk el az 1870-es évekhez, amikor először sikerült a San Carlos-i rezervátumba kényszeríteni az apacsokat. De nem bírták sokáig a bezártságot, Geronimo vezetésével két tucat lovas fellázadt és elhagyta a rezervátumot. Hosszú üldözés után Crook, az újonnan kinevezett parancsnok megegyezett az indián főnökkel, és az apacsok visszatértek kijelölt lakhelyükre. Békés hónapok következtek, majd egy addig ismeretlen főnök, Ulzana megtámadott egy postakocsit. Mindenért Geronimot hibáztatták, újra menekülnie kellett. Crook helyére a közismerten indiángyűlölő Miles-t nevezték ki, aki általános mozgósítást rendelt el, és az újabb lázadásokat megelőzendő több ezer apacs harcost börtönbe záratott. 1886-ban fogta el Geronimot és fáradt csapatát a Sierra Madre belsejében. Néhány józan washingtoni szenátornak hála nem történtek tömeges kivégzések, az életbenmaradt apacs harcosokat az Oklahomában élő komancsok fogadták be. Geronimo itt halt meg 1909-ben, kilencvenegy éves korában.

Hát így történt. Az 1871-ben elfogadott rezervációs törvény végleg megpecsételte az indiánok sorsát. A majd hetven évig tartó harc alatt több, mint 400.000 indián pusztult el, többségük még csak nem is csatában: betegségben, éhségben. A legutóbbi időkig folyamatosan romlottak az életkörülmények a rezervátumokban. A rossz gazdasági feltételek miatt a munkanélküliség négy-ötszöröse az amerikai átlagnak, sok indián, a mai népesség csaknem fele, kénytelen volt elhagyni azt a földet is, ahova onnan telepítették át, ahová szülőföldjéről történt elűzetése után telepítették, és a városban keresni a megélhetést. A helyzet kilátástalansága miatt sok ezer indián az alkohol és kábítószer keltette hamis mámorba vagy az öngyilkosságba menekül. Hatalmas méreteket ölt a bűnözés. Egyes

rezervátumokba még most sem ajánlatos fegyver nélkül belépni. Másik nagy probléma a szemét. Az indiánok hozzászoktak, hogy nem kell törődniük a hulladékkal, hiszen csak természetes anyagokat használtak, melyek rövid idő alatt lebomlanak a természetben. Nos, ez a hűtőszekrény vagy az autó esetében nem így van...

De a tények mondják a legtöbbet: ma, a huszonegyedik század küszöbén az Egyesült Államokban élő másfél millió indián majd harmada TBC-s. Minden tíz indián családból négy a létminimum alatt él. A fehér ember az indiántól összesen mintegy 400.000.000 hektár földet szerzett meg, szerződéses formában. Ha piaci árat fizettek volna érte, több, mint egymilliárd dollárba került volna. Ehelyett 65 milliót fizettek ki, nagy részét nem is készpénzben: élelmiszerben, iparcikkekben. És ekkor még nem vettük figyelembe az önkényes földfoglalók hadát.

Mindezek ismeretében úgy gondolom, ha az indiánok vissza tudnák forgatni az idő kerekét, sokat adnának azért, hogy Kolumbusz tényleg megtalálja Indiát.

Forrás

Brown, D.: A Vadnyugat története indián szemmel; Kossuth, Budapest, 1976

Larousse MEMO; Akadémiai, Budapest, 1993.

Molnár László Miklós: A híres Vadnyugat; Móra, Budapest, 1983

Rubicon; 94/9.; Főszerkesztő: Rácz Árpád

Šolc, V.-Hořejš: Amerika őslakói; Madách, Budapest, 1970

Stingl, M.: Indiánok hadiösvényen; Madách, Budapest, 1973

Stone, N.: THE TIMES Atlasz - Világtörténelem; Akadémiai, Budapest, 1992

Vázsonyi Zsolt: A világ országai; Agát, Budapest, 1996

Molnár Csaba